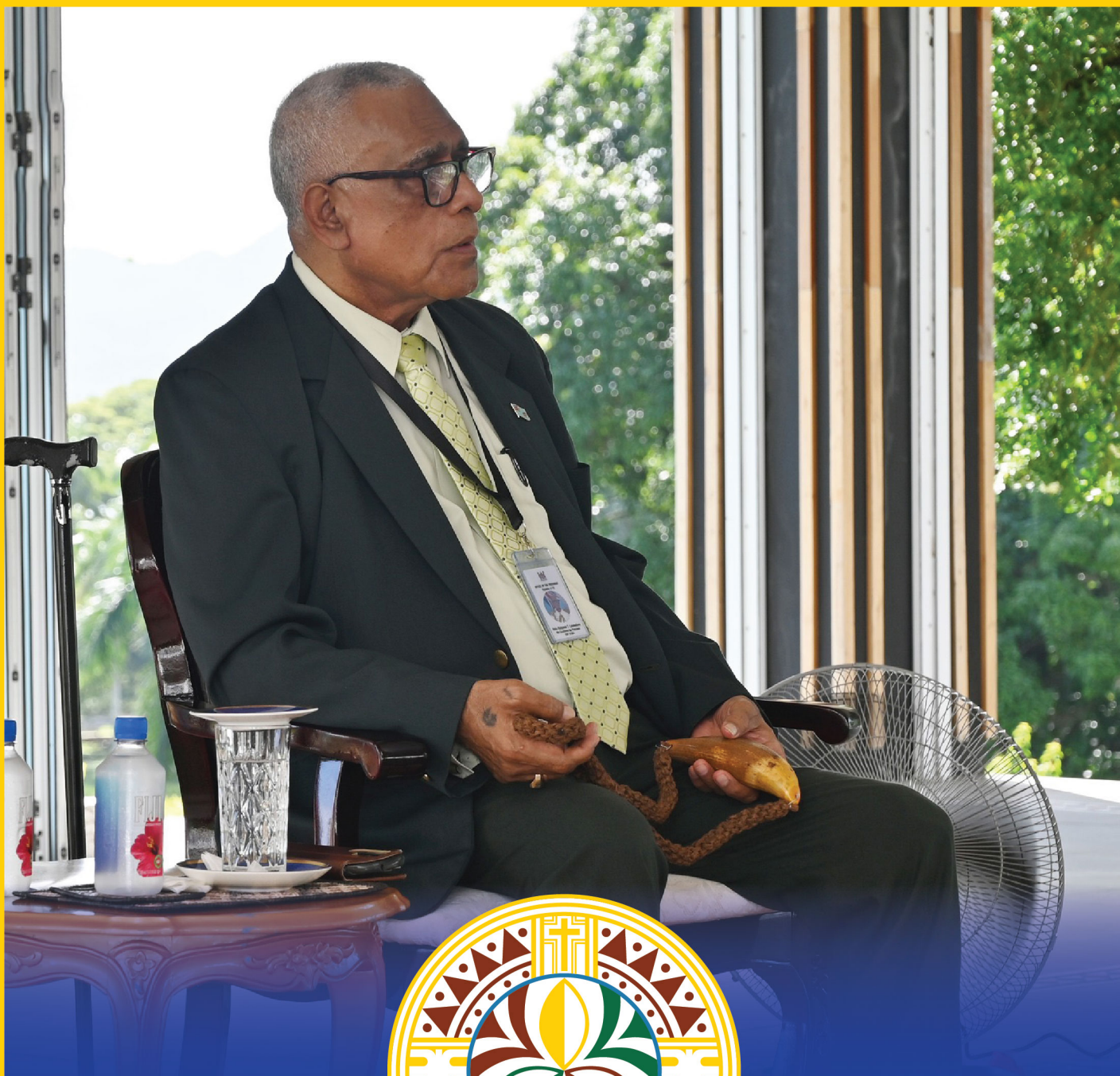

ITAUKEI
LAND TRUST BOARD

SAUSAUVOU

A i Takitaki mai na Matabose ni Qele Maroroi

Nai Karua ni Lavelave
2025

Lewe Ni Vola

3

- Sa dabe donu na veiliutaki, sa mana tiko mai na veiqaravi

4

- Toso vinaka tiko na cakacaka ni Matabose

5

- Au marau ni sa toso vinaka tiko na Matabose ni Qele Marokroi: Lalabalavu
- Vakameautaki na leqa mai na Mataqali o Vunibua

6

- Vakameautaki Vinaka na Kudru me Baleta na iVakaso ni Wai mai Nasealevu
- Na katavila vou ni teitei ena Mataqali Duaira e Tavua kena i naki Taumada

7

- Vakayagataki e \$2.75 na milioni ena ta ni gaunisala ni teitei
- Dolavi tale e dua na valenivolavola vou e Namosi

8

- Veivakararamataki mai Peritania

9

- Tubu cake o Muanivatu ena Vualiku
- Toso Vinaka tiko bure ni vulagi mai Kadavu

10

- Bose vulaono ni TLTB mai Burebasaga
- Veidinadinati kei na Lami Town Council

11

- Soli e \$295,000 ena ruku ni TDFF

12

- Sikovi na Matanitu o Papua Niu Kini
- Marautaki tiko na veivakatoroicaketaki mai Varavu, Ba

13

- Tauci na vua ni maroroi lavo ni Mataqali Nayavulagilagi
- Vakalutumi sobu na dinau ena \$9.6 na milioni ena loma ni ono na vula

14

- Marautaka na Mataqali O Vatuba na Veivakaduavatataki ni Matabose
- Na lisi 999 na Yabaki mai Toko

15

- Toso Vinaka na Veivakatoroicaketaki mai Vunitavola
- Na Veidinadinati me Baleta na iWalewale Vou ni Kere iLavo

16

- Suka Tale na Qele mai Saru vei iratou na Kena iTaukei

**Minisita ni Veika Vaka-iTaukei &
Jeameni ni Matabose ni Qele Maroroi**

Sa dabe donu na veiliutaki, sa mana tiko mai na veiqaravi

Sa vuqa sara na ka esa mai qaravi rawa; sa tekivu tale ga me ra vakadinadinataka e levu na tatadra eda a tatadrataka mai ena loma ni vica na yabaki sa oti.

Era sa tekivu veitalanoa na lewe ni Bose Levu Vakaturaga, era sa tekivu vakadeitaki mai na itutu vakaturaga eso ena noda vanua, era sa bosebosa-ka na noda matabose ni yasana, matabose vakatikina, matabose vakoro ka sa dodonu me sa matata sara mai na veika eso eda gadreva ena vuku ni noda vakatoroicaketaki.

Ena noda vei tikotiko vakavanua esa tekivu matanataki tale ga mai na kena vakayagataki vinaka na ilavo ni lisi me baleti keda raraba na itaukei ni qele kei na kena vakaduri eso na bisinisi ni matavuvale, tokatoka,

mataqali se yavusa ka vaka kina na noda veikabani ni yasana.

Oqori na mua me da sa mua kina na kawa iTaukei ena gauna oqo. Sa rauta na vakawelewele kei na noda vakasavuligataka na veika me baleti ira na luveda kei na makubuda. Na nodra tiko vinaka ena veisiga ni mataka; e sa vakatautaki sara ga ena noda tuvatuva-ka kei na noda vakatulewa ena gauna oqo.

Sa dodonu tale ga me sa veisau na noda ulutaga ni veitalanoa ena veisiga me rawa ni moici na noda vakasama ena veika bibi eda sa tuvana vata tiko mai oqo me da qarava vata vakakawatamata.

Ena noqu itutu vaka Jeameni ni Matabose ni Qele Maroroi sa dua na ka na noqu marau ni sa tekivu talave cake tale

na kawa itaukei ena buturara ni vakayagataki qele kei na bisinisi. Sa vakaraitaka tiko na yalovata, veilomaini, duavata kei na cakacakavata; ka sa vakadeitaka tale ga vei au ni rawa ni da cakava na veika eso era tukuna na tani ni sega ni rawa ni da cakava.

Sa tiko na qele. Sa vakarautaka tale ga na Matabose ni Qele Maroroi e dua na ivurevure ni veivuke me da taura mai kina na ilavo ke da gadreva me volia eso na ka me da tauyavu rawa kina. Sa qai vo o keda me da tuvai keda vinaka ka me da cakacakataki eda yani me rawa ni vinaka kece vei keda.

Esa tiko tale ga na vakanuinui ni noda Matanitu levu ni na veika eda sa qarava tiko oqo ena vukea vakalevu na veikavakailavo ni noda Matanitu me vaka ni sa tekivu qaravi keda ga vakaikeda

vakauasivi ena noda sa tekivu me da vakaitavi yani ena veika ni bula vakailavo kei na vakavure cakacaka vakausivi ena valuti na bula dravudravua e Viti.

Sa noqu masu me da veilomani na kawa itaukei me rawa na veika eda sa tuvana tu oqo me rawa.

Vinaka saka vakalevu.

Hon. Ifereimi Vasu

Vunilewa

Toso vinaka sara na cakacaka ni Matabose

Ena levu beka na ka ena tukuni se ed ana rogoca mai vei irae so ia ena loma ni Matabose ni Qele Maroroi esa laurai votu tiko ga mai na vinaka ni ituvatuva kei na nodra cakacakavata na vakaillesilesi kei ira na itaukei ni qele me rawa na veika eso e sagai tiko me baleta na noda tiko vinaka na kawa itaukei ni kua kei na veigauna mai muri.

Na veivakadeitaki oqori keitou a laki rogoca sara ga vua na Peresitedi o Ratu Naiqama Lalabalavu ena neitou a laki veivakararamataki vei ira ena veika eso esa qaravi tiko ena loma ni Matabose me baleti ked ana iTaukei.

E dua na leqa ena veiyabaki sa oti oya na levu ni itaukei

ni lisi era vakasavuligataka tu na kena saumi mai na nodra isau ni qele lisi. Ena loma ni ono na vula sa oti e sa mai kumuna rawata na Matabose e \$22 na milioni mai na \$31.6 na milioni na dinau ka toka mai na imatai ni siga ni Janueri (2025).

Ena vuku ni Taukei Development Fund Facility (TDFF) ena yabaki oqo e sa mai veiwaseyaki tale yani e rauta ni \$295,000 ki vei ira na itaukei ni qele mai na yasayasa vaka-Ra.

Ena qele ni vakaso ni wai mai Monasavu, sa tekivu me qaravi na ilavo ni lisi ena vakatoroicaketaki ni nodra itikotiko ena koro e va ka ra tiko kina na lewe ni tokatoka o Vatuba (taukei ni qele e Monasavu). E dina ni se tiko

ga na duidui ena vuku ni teukeni ni qele e Monasavu; ia era sa marautaka tiko na nodra sa rawa ni tosoya na vakatroicaketaki ni nodra koro kei na nodra dui vuvale.

Ena vuku ni dredre ni gaunisala e sa mai solia na Matabose e \$2 na milioni me tomani kina na ilavo e solia mai na Matanitu (\$750,000) ena vuku ni kena ta na gaunisala ena veiteitei eso ka dredre tu me tarai ni sega tu na kena gaunisala.

Dola e dua na valenivolavola vou mai Dada me qarava e lima na tikina ena colo kei Namosi.

Ka qai kena ilutua na kena sa mai vakadeitaki me dua na iwalewale vou ena loma ni mona livaliva me qarava

sara ga vakatabaki dua na ka e vakabauti tiko ni na dolava na imatai ni Baqe ni iTaukei me baleti keda ga na itaukei.

Sa tiko tale ga na sasaga me vakavoutaki kece na lisi ka kovuti tiko ena loma ni lisi e 999 na yabaki.

Esa vakamamasu tiko na Matabose me da veilomani ka duavata tiko ena sasaga ni Matabose me baleti keda taucoko na kawa iTaukei.

Vinaka saka vakalevu.

Mr. Solomone Nata

Oqori na veisiko ni Matabose ki na nodra itikotiko na Turaga na Peresitidi e Naiqasiqasi

Au marau ni sa toso vinaka tiko na Matabose ni Qele Maroroi: Lalabalavu

Era a sikova na Matabose ni Qele Maroroi na Peresitidi ni noda Matanitu o Ratu Naiqama Lalabalavu ena nodra itikotiko e Naiqasiqasi ka sa laki vakaraitaki tale ga vei ira na veika e sa tuvatuva-ka tiko kina na Matabose ena nodra vakatoricaketaki na kawa iTaukei.

E a liutaka na ilakolako oqo o Solomone Nata na Vunilewa ni Matabose ka sa laki vakamatatataki kece kina na veika e sa tiko rawa tiko ena veitikina kei na veiyasana e Viti kei na ituvatuva cava e sa tiko me baleti ira.

Sa laki solia kina o Nata e dua na veivakadeitaki ena veiqaravi

raraba ni Matabose ena vanua esa mua tiko kina ena nodra qaravi na itaukei ni qele kece e Viti.

E kaya o Ratu Naiqama ni sa marautaka sara vakalevu na vanua e sa mua tiko kina oqo na Matabose kei na veika esa qarava rawa tiko mai na Matabose ena gauna sa oti me

yacova mai oqo.

"Au marautaka sara vakalevu ni sa tekivu me ra talevi tale tiko na noda me ra laki vakararamataki ka laki veitalanoataki na veika e dodonu me da cakava me da vakatoricaketaki kina na kawa iTaukei. Au sa qai kila ni sa toso dina tiko na kawa iTaukei ki liu.■

Solia tiko oqori o Hon. Ifereimi Vasu na ivakayaga ni qele ki na Mataqali o Vunibua

Vakameautaki na leqa mai na Mataqali o Vunibua

E via vakaraitaka na Matabose ni Qele Maroroi ni sa mai vakameautaki vakavinaka na leqa se veiba me baleta na isau ni qele ena Mataqali o Vunibua mai Nayavu, Wainibuka.

E a kudruraka tiko mai vakabalavu na mataqali oqo na ivakacavacava

(se royalty) ni nodratou qereqere (gravel) ka yauta tiko mai na PWD mai na 2008 ki na 2009 ena gauna ka ta tiko kina na gaunisala na Kings Highway.

E tukuni ni a soli cala tiko na ilavo oqo ki na dua tale na mataqali ka vu mai na dua na cala vakaivola.

Ni oti e dua na kena vakadidike sa qai mai vakadeitaka na Matabose na kena saumi e \$150,000 ki vei iratou na Mataqali Navunibua ka sa mai vakacavari tale ga kina na kena veitalanoataki tu mai vakabalavu.

E sa mai vakacavari tale

ga kina na veilewai ka veilewaitaka kina na TLTB na Mataqali ena 2019.

Esa cavuti na vakavinavinaka kina Mataqali Navunibua ena nodratou vosota tiko mai vakabalavu na veitalanoa dredre oqo.■

iVakaso ni wai mai Nasealevu kei na dua na vakaillesilesi ni kabani ni wai (WAF)

Vakameautaki vinaka na kudru me baleta na ivakaso ni wai mai Nasealevu

Ena dua na veiba kaukauwa mai na ivakaso ni wai mai Nasealevu, Labasa e nanuma na Matabose me takosova yani me laki veivakameautaki kina vakabibi ni dabe tiko ena gele vaka-iTaukei.

Ena vuku ni kauwai e cauraki tiko me ta e dua na gaunisala ki na koro ka tukuni ni ratou a veidinadinati taumada kina kei na kabani ni wai na Water Authority of Fiji (WAF); sa laki vakavu veivala sara tiko ka so na gauna e ra sa laki tarovi sara tiko ga na vakaillesilesi me ra kakua ni qai curuma yani na vanua e tiko kina na ivakaso ni wai oqo.

E ratou kaya tiko na itaukei ni qele ni levu sara tale ga na ka e dodonu me ra

vakaramataki kina ena vuku ni lisi, wili kina na kena ilavo ena gauna a vakadonui taumada kina na lisi. E ratou a kerea tale ga me caka e ono na nodratou tobu ni ika kei na kena laurai na kau kece era tu ena dela ni vanua oya.

E sa qai taro ivakasala ka veitalanoa na Matabose ni Qele Maroroi ena vukudra na itaukei ni qele kei na tabana ni Wai (WAF) ena kena sagai me wali vakavinaka na nodra nuiqawaqawa mai Nasealevu. Sa mai vakadeitaki kina na veika oqo:

- Gaunisala: Sa mai vakadeitaka na kabani ni wai (WAF) me na taya ka vakavinakataka tiko na gaunaisala me vaka ni ratou a sega ni kila na

veidinadinati taumada.

- Vola ni Lisi: Nai tukutuku kece e tiko ena loma ni lisi me na soli vei iratou na mataqali o Luvutu, Vatuwa, Nasealevu, kei Logani and loma ni yavusa o Nasealevu.
- Vakarauteaki ni itukutuku me baleta na Kau: Esa vakadonuya na Tabana ni Kau ni noda Matanitu me na dikeva ka wilika kece mai na kau era tu ena dela ni qele qoka kei na kena isau vakailavo.
- Tobu ni Ika: Esa vakadonuya tale ga na Tabana ni Qoli ni ratou na dikeva tale ga na kerekere me baleta na tobu ni ika ka ratou sa tu vakarau me ratou cakava e tolu na tobu mai na 12 koya a kerei taumada. E dina ga ni levu ena loma ni yavusa

era sega tiko ni ciqoma na vakasama oqo.

E kauwai sara tale tiko ga vakalevu na Matabose ena vuku ni nodra soli vakasala tiko eso ka vakavuna tiko na vakaduidui ile ni lewe ni mataqali ena vuku ni veivakatoroicaketaki ni kawa iTaukei ena dela ni nodra gele.

Na veitalanoa oqo esa tiko ena valenivolvola ni Komisina ena Vualiku me raica me kakua tale ni yaco.

Ena gauna oqo esa sasaga sara tiko vakaukauwa na Matabose me vakameautaki vakavinaka na kudru ni itaukei ni qele; ka me na kakua tale ni dua e vakataotaka na veiqravi ni Tabana ni Wai mai na Nasealevu.■

Tekivu cakacakataka na qele ena mataqali o Duaira

Na katavila vou ni teitei ena Mataqali Duaira e Tavua

Edua tale vei ira na itaukei ni qele ka mai vukei ena ruku ni Taukei Development Fund Facility (TDFF) oya na mataqali o Duaira mai Nabuna, Tavua.

E a soli vei iratou e \$61,000 me voli kina e dua na nodratou katavila ni teitei me vakarawarawataka na ivakarau ni nodratou vakayagataki qele.

E kaya na nodratou mata

na Mataqali o Sainivalati Nasau ni sa na veivuke sara vakalevu na katavila oqo ena kena qaravi na qele ena kena gauna totolo duadua kei na kena ivakatagedegede ni teitei vinaka duadua.

Ni kua e sa tei rawa tiko e va na eka, mai na 198 na eka esa tiko rawa tiko vei iratou. Sa tiko tale ga na ituvaluva me na teivaki na meleni kei na so tale na ka; me kakua ni teivaki tiko ga e dua na itei.■

Takivu basuraki yani na ilati me yacovi yani na veiḡele ni teitei eso e Tailevu

Vakayagataki e \$2.75 na milioni ena ta ni gaunisala ni teitei

Edua na leqa levu e laurai tiko ena vica na itikotiko ni teitei e Viti oya na leqa ni gaunisala vakauasivi ena vanua esa soli tu kina na lisi.

Rau mani mai cakacakavata kina na Matanitu kei na Matabose ni Qele Maroroi me ta na gaunaisala kece ena vica na na itikotiko ni teitei ka wili kina o Navunibua (Naitasiri), Nabulula (Tailevu),

Navunisorua (Naitasiri), and Kasavu (Naitasiri).

Na Matanitu e solia e \$750,000 qai mai vakaotia o TLTB ena \$2 na milioni me kena isau kece o \$2.75 na milioni.

E sa vakadeitaki mai oqo ni sa oti na gaunaisala mai Navunibua ka sa vakarau vakavari yani na tolu tale na

itikotiko ka se vo tiko oqo.

E kaya na Vunilewa ni Matabose o Solomone Nata ni sa cavu ikalawa tiko na Matabose me sereki mai na kawa itaukei ena veivakabobulataki ni so na ka e sega tu ga ni caka vakavinaka mai na imatai ni gauna a qaravi kina.

Sa vagolei tale ga vakakina

na vakavinavinaka ena vuku ni veivuke e cau mai kina na Matanitu me mai qaravi sara kina vavinaka na cakacaka bibi oqo.

E dina ni sega tiko ni vinaka na draki ka na bera tiko kina na cakacaka ena so na vanua ia ena qaravi kece tiko na cakacaka me oti sara vakavinaka ena yabaki ga oqo (2025).■

Turaga na Tui Namosi kei ira na vakailesilesi ni Matanitu mai Dada, Namosi

Dolavi tale e dua na valenivolavola vou e Namosi

Ena vuku ni tatadra ni Matabose ni Qele Maroroi ena kena dolavi yani na veiḡaravi ni TLTB ena veivanua eso ka dau dredre ena gaunisala ni veilakoyaki kei na veitaratara esa dolava tale kina oqo na Matabose e dua na valenivolavola vou ni veiḡaravi mai Dada, Namosi.

Era a sureti na Turaga na Tui Namosi o Ratu Suliano Matanitobua me ra dolava

na vale ka tiko vata ga kei na valenivolavola ni Tabana ni Veivakatoroicaketaki ena Taudaku ni Veikorolelevu mai kea.

Na valenivolavola vou oqo ena qarava e lima na tikina wili kina na tikina o Wainikoroiluva, Naqarawai, Veinuqa, Namosi, kei Veivatuloa; ka tiko kina e 72 na mataqali mai na 28 na koro ka kovuta e rauta ni 77,917 na ekatea na levu ni

qeḡe e tiko kina.

Ena nodra vosa e kaya o Ratu Suli ni sa soli tiko na nodra veitokoni kei na veitokoni ni vanua o Namosi vei ira kece na vakailesilesi era na mai veiḡaravi ena valenivolavola vou oqo.

“Ni o ni sa butuka mai na qeḡe vaka-Namosi, ni mai kania na kena kakana, ni wiliki kemuni tale ga me vaka e dua na kai Namosi

me rawa ni o ni qaravi ira vinaka kina na lewe ni noqu yasana.”

Ena so na gauna ni na mai sotava na dredre, kana vaka ca, kei na moce vakaca ia e dodonu mo ni na vosota baleta o kemuni sa kai Namosi oti tu.

E tomama o Ratu Suli ka kaya, ni sa dua na ka na levu ni yaubula e tu ena loma ni vanua o Namosi ka

rawa ni veivuke ena kena vakavinakataki na ituvaki ni noda bula vakailavo e Viti.

Na ka ga me caka oya me da veilomani ka da cakacakavata na veiyasana kece e Viti me da qarava na kena itavi.

E kaya o Soolomone Nata na Vunilewa ni TLTB ni oqo na ituvatuva ga ni Matabose

me tosoya yani na nona veiqaravi ena veivanua eso e gadrevi tiko kina vakalevu na sasaga vakauasivi ni vutuniyau tu ena iyaubula.

Na valenivolavola vou oqo ena veiqaravi ga ena loma ni rua na siga ena loma ni dua na macawa rua; ka na rawa ni dola me tolu se va na siga ke laurai ni sa tiko dina kina na gagadre.

E dina ni se qai lisitaki tiko ga e 16 na pase de ni qele e Namosi, e kaya o Nata ni rauta ni 65,000 na ekatea ese vo tu me lisitaki ka tiko kina e levu sara na ka e rawa ni rawati se vakatoroicaketaki mai kina.

"Na valenivolavola vou qo ena veivuke ena tuvatuva-ka me na tosoi cake na rawa-ka mai na qele vakauasivi ena kena tosoi cake na ivakatagedegede ni bula vakailavo ni veivuvale yadudua," e kaya o Nata.

"Keitou veivakauqeti tiko vakalevu ena kena vakayagataki vavinaka na qele me yaga vei keda vakauasivi vei ira na noda

kawa era muri keda tiko mai.

Ena gauna oqo esa 15 kece tiko na vanua ni veiqaravi ni TLTB e Viti:

- Vale ni Volavola Liu (Suva)
- Wasewase e Loma kei na Tokalau (Central Eastern)
- Wasewase ena Cevaira (Southwest)
- Wasewase ena Vuaira (Northwest)
- Wasewase ena Vualiku (North)
- Vale ni Volavola ni Saravanua
- Valenivolavola Ravi e Nausori, Ba, Sigatoka, Rakiraki, Korovou, kei Savusavu.■

Era vosa tiko oqori na Vunilewa ni Matabose o Solomone Nata mai Peritania

Veivakararamataki mai Peritania

Ea veitomani tu na Matabose ni Qele Maroroi ena nodra ilakolako ni veivakararamataki na Tabacakakakai Taukei ka liutaka na Minisita ni Veika Vaka-iTaukei o Ifereimi Vasu.

Ena loma ni rua na macawa era a sikovi taucoko na noda ena veitikitiko eso era vakaitikitiko kina wili kina o Abingdon, Stoke-on-Trent, Cottesmore, Catterick, Edinburgh, Gloucester,

Plymouth, Inverness kei London.

E dua na kena inaki bibi oya me ra laki sikovi sara ga na noda ka ra laki vakararamataki ena so na ka me vaka na itovo kei na vosa vakaviti, na noda ivola ni kawa bula, na noda qele vakaitaukei, itovo vakavanua, vakaduri bisinisi ni kawa itaukei kei na so tale.

E kaya na Vunilewa ni

Matabose o Solomone Nata ni oqo e dua na veivakararamataki levu duadua me qai yaco ena dua na gauna ena vanua o Peritania vakabibi ni laurai na levu ni tamata era lako mai ka ra vinakata tu me ra rogoca eso na ka mei vei ked ana lako yani e Viti.

A veitomani tale ga ena ilakolako oqo o iratou mai na Tabana ni Lavo Musuki, Tabana ni Vola ni

Sucu, iTaukei Trust Fund Board, FHL Unit Trust, Tabacakakakai Taukei kei na so tale.

Ia e marautaki toka ga vakalevu na nona a laki tiko na Matabose ni Qele Maroroi ena vuku ni qele kei na nodra sa malele vakayaayau na tamata me ra vakatoroicaketaka se teivaka ga na nodra qele.■

Tubu cake o Muanivatu ena Vualiku

Na Muanivatu Trails e dua na itikotiko ni saravanua mai na koro o Vuadomo mai Savusavu, Cakaudrove; na vanua ka tauyavu taumada kina na Vuadomo Falls ni bera ni mai veisau na yacana me Muanivatu Trails.

Ena veidelana oqo mai Savusavu, e dabe toka kina e dua na savu levu mai na koro o Vuadomo e dua na vanua ka sa igadigadi tu ni saravanua ena gauna oqo mai Vanua Levu raraba.

Ena ruku ni Taukei Development Fund Facility (TDFF) a mai tao na mata ni Matabose ka sa lako sara na kauwai me sa dua vei ira na imatai ni mataqali me vukei

vakailavo mai na TLTB.

E sa dua na ka na nodra dau raica tu mai na levu ni ka e rawa mai na nodra savu; ia era a sega ni bau vakaiivotavota kina.

E ratou a taura vakadinou mai na TLTB e \$30,000 me tekivutaki kina na nodratou sasaga ena kena vakailavotaki e vica na vale ni veibobo (spa). Ena gauna oqo e sa tiko na levu taucoko ni nodratou iyau ena \$1 milioni.

E sa tiko tale ga na sasaga me ratou vakatoroicaketaka na nodratou 99 na eka ena vuku ni veivakavaletaki ena vica na vila kei na vanua ni

cicivakibisinisi ena dela ni nodratou qele.

E kaya o Epeli Asaro na nodratou daunivakasala ni ratou marautaka sara vakalevu na veivuke ni TLTB ka sa mai vakavuna na kena

duri na veika eratou tatadra tu mai kina ena dua na gauna balavu.

Ena gauna oqo e sa sauma oti tale ga na Mataqali na ilavo eratou a kerea taumada mai ena TDFF.■

O Mereoni kei ira eso na nona vulagi ema koro o Namuana

Toso Vinaka tiko bure ni vulagi mai Kadavu

Esa dua na ka na levu ni gagadre ena koro ni cakacaka o Vunisea mai Kadavu me vaka ni sega soti ni levu kina na rumu se bure ni vulagi e dau tu vakarautaki tu vei ira na vulagi era dau gole yani vakacakacaka.

Ia ena loma ni koro o Namuana voleka toka ga ena itikotiko ni matanitu oqo mai na ceva ni cagi, e tiko kina na e dua na bure ni vulagi ka taukena o Mereoni Vuase; ka sa toso vinaka sara tiko ena gauna oqo.

Vei ira era sa lesu mai ena itikotiko nei Mereoni e tiko ena rua (2) ga na kilomita mai Vunisea se 2.5

na kilomita mei na wavu se i kelekele ni waqa mai Vunisea. Oqo e dua dina na vanua taleitaki me vaka ni dau laurai kina na cabe ni siga ena veimataka kei na dromu ni siga ena veiyakavi.

A tekivu na nona bisinisi o Mereoni ena tolu na rumu, dua na imocemoce kei na dua na mocemoce tabarua wili tiko kina na vanua ni savasava (sega ni saumi).

Me vaka e dua na marama itaukei e vakayagataka toka ga o Mereoni na veika e sa tu rawa tu me tekivu mai vanua mamaca ka yaco sara yani ki waitui.

“E sega soti ni levu na ka au

vakayagataka ena kakana baleta ni tiko na noqu iteitei ka dau lai kau mai kina na kakana e gadrevi me ra kana kina na vulagi. Ena so na gauna au dau lako tale ga yani ki waitui meu laki siwa.

Ena veisiga au dau vakasaqa ga vakarua, ena mataka lailai ga kei na yakavi. Sa dau kena ivakarau tu ga me ra dau kana sara vakavinaka na noqu vulagi ni bera ni qai dau lako yani me ra dau lai veiqaravi ena veivanua se veikoro tale eso.

E kaya o Mereoni ni dau dredre sara tiko na bula ni a sega tu na cakacaka ka lako vata tiko kei na sasaga me baleta na bula ni nona

matavuvale.

“Au vakavainavinakataka tiko na Kalou ena vuku ni kena tadola mai na katuba me tekivu kina na bisinisi oqo kau sa mai sotava sara kina e levu na tamata, veitalanoa kei ira; kau kila ni ra sa idewadewa tiko ni kena tosoi na bisinisi kina dua tale na itagede e cake wili kina na TLTB.

“Sa tiko tale ga na ituvatuva me na vakalevutaki tale na rumu kei na na vanua ni vakacegu me na kerei kina na veivuke ni Taukei Development Fund Facility (TDFF) mai na TLTB.■

Taba toka oqori o ira na vakaisilesi ni TLTB kei ira na itaukei ni qele mai Burebasaga

Bose vulaono ni TLTB mai Burebasaga

E na vula o Jiune e kau yani kina vakavoleka na veiqaravi ni Matabose ni Qele Maroroi ena koro o Burebasaga ena yasana vakaturaga o Rewa.

Oqo na nodra bose vulaono na manidia ka laki raici lesu kina na veika sa rawa mai ena vula na ono sa oti (Janueri-Jiune); ka sagai me veisautaki na ilakolako ni ono na vula sa vo me rawati kina na takete ena yabaki ni

veiqaravi 2025.

Sa oti na bose kei na vakasigalevu totoka sa qai vakayacori e dua na veitalanoa me ra bau vakararamataki tale ga na lewe ni koro e va era tiko rawa ka wili kina na koro o Burebasaga, Waivou, Naivikisara, kei Suva Lailai.

E levu sara na vakatataro era a ciqomi ena vuku ni veivuke vakailavo ka kena isau toka

ga yani oya na veivuke ka tiko ena ruku ni Taukei Development Fund Facility.

Era cavuta na nodra vakavinavinaka na Vunilewa o Solomone Nata ena nodra veiciqomi na lewenivanua kei na kakana totoka era mai vakarautaka me vakayagataki ena siga ni bose.

Ena vanua vaka Burebasaga esa laki laurai tale ga

ni bula tiko kina e dua nai Soqosoqo ni Veivoli (Cooperative) ka ratou sa laki vakayarayataka mai me ratou tuvatuva-ka vakavinaka ena veika e ratou vinakata ni bera ni na qai kerei mai na TLTB me veivuke yani.

E kaya o Nata ni rawa mada ga ni solia na Matabose na nodra 1/3 me veivuke ena nodra kerekere ki na Matanitu.■

Taba toka oqori o Mr Solomone Nata kei iratou na vakaisilesi ena Lami Town Council ni oti na saini e Suva

Veidinadinati kei na Lami Town Council

E sa mai sainitaka na Matabose ni Qele Maroroi kei na Lami Town Council (LTC) e dua na veidinadinati me vakaukauwataka na nodrau cakacakavata kei na nodra qaravi na lewenivanua raraba.

E kaya o Solomone Nata na Vunilewa ni Matabose ni oqo e dua na isausau vinaka vei TLTB me vaka ni tautauvata tiko ga na inaki ni veiqaravi vakauasivi ena kena maroroi na iyaubula ni vanua.

E ratou tiko ena soqo oqo o:

- Mr. Vula Shaw (Jeameni ni Matabose ni Koro o Lami)
- Mr. Tirath Sharma (Liuliu ni Matabose ni Koro o Lami se Special Administrator)
- Mr. Azam Khan (Vunilewa Vakatawa ni Matabose)

Na veidinadinati oqo e kena ibalebale:

- Ni rau na cakacakavata

na Matabose e rua ena kena qaravi na itavi vakauasivi ena so na itavi dredre e tiko me rau na qarava vata.

- Vakavinakataki ni itukutuku maroroi kei na kena veiwaseitaki.
- Veitauriligataki na veivakatavulici, veiwasei kei na veivakararamataki.
- Veitalanoa vakawasoma ena veika e rau na tautauvata kina na nodrau ile na Matabose

e rua.

- Vakaduri e dua na komiti me raica vakatabakidua na veiwekani kei na itavi e tiko ena loma ni veidinadinati oqo.

Na Matabose ni Qele Maroroi e qarava tiko e 639 na lisi ena loma ni tauni e Lami ena kena veimataqali vakavakayagataki taucoko ni lisi me vaka na lisi ni veivakavaletaki, teitei, buli yaya kei na bisinisi.■

Oti na soli misini mai Nadi ... era taba toka oqori na itaukei ni qele kei Hon. Ifereimi Vasu

Soli e \$295,000 ena ruku ni TDFF

Na imatai ni solisoli ena 2025 a mai soli kina e vica na misini lelevu ni cakacaka kei na lori ena ruku ni Taukei Development Fund Facility (TDFF) ki vei ira na itaukei ni qele mai na yasayasa vaka-Ra; rauta ni \$295,000 na kena isau vakailavo.

E mai solia na misini oqo na Minisita ni Veika Vaka-iTaukei o Ifereimi Vasu ena kena nanumi tiko me ra vakaiyaragitaki na itaukei ni qele ena misini ni cakacaka esa vakayagataki tu ena teitei ena guan ani kua ena veiyasaivuravura.

E kaya o Vasu ni sa rui bibi na nodra vakaiyaragitaki vakavinaka na itaukei ni qele ena kena veisautaki na nodra vakasama kei na nodra vakaukauwataki me ra cakacakataka ga na nodra qele.

Me vaka eda sa kila deivaki tu ni kua; ni veika kece eda na via qarava eda na rawa ga ni rawata mai na qele. Oqori e wili kina na veika me da kania, vakaduri bisinisi se na

kena vakavinakataka sara ga na noda itikotiko kei na noda bula ena veisiga.

Na itaukei ni qele era vukei ena \$295,000 oqo e wili kina o:

1. Mataqali Nacobicibici

Mataqali Nacobicibici mai Nasavusavu, Nalawa, Ra. E soli vei iratou na Mataqali oqo e \$70,000 me ratou volia kina e dua na nodratou katavila ni teitei (tractor) me veivuke ena nodratou teivaka tiko na nodratou loga ni dovu. Ena gauna oqo e ratou sa lisitaka tiko e 84 na eka me baleta na nodratou ituvatuva ni tei dovu.

2. Mataqali Duaira

Na Mataqali Duaira e dua vei iratou na mataqali itaukei ni qele ena yavusa o Nabuna, ena koro o Nabuna, mai Tavua. Na Mataqali Duaira e soli vei iratou e \$61,000 me ratou volia kina e dua na nodratou katavila ni teitei ka me veivuke ena nodratou loga ni dovu ka tiko ena 198 na eka ni levu ni nodratou

qele.

3. Yavusa Leweisavu

Na Yavusa Leweisavu e tiko ena koro o Momi, Tikina o Momi, Nadroga; e soli vei iratou e \$79,000 me voli kina

E kaya o Solomone Nata na Vunilewa ni Matabose ni oqo e dua tale na cavu ikalawa vou vei ira na noda mai na yasayasa vaka-Ra ena gagadre me da sa toso na itaukei ena kena sasagataki

na nodratou katavila ni teitei kei na dua na ilavo me ratou tekivutaka kina nodratou teitei. E sa tiko vei iratou e 1000 na eka na qele me na veivuke ena tei ni kakana, kakana draudrau kei na dovu.

4. Tokatoka Bitowai

Tokatoka Bitoiwai, Mataqali Leweivalaga e dua vei ira na mataqali itaukei ni qele ena loma ni Yavusa Leweiwai ena koro o Nabila, Momi, Nadroga.

E soli vei iratou e \$85,000 me voli kina e tolu na lori ka me na vakayagataki ena nodra kau na gonevuli ki koronivuli ka vaka kina na kena laki qaravi na volivolitaki ena makete.

na noda dui bula ka me laveti cake tale ga kina na bula vakailavo ni noda Matanitu.

"E na ruku ni TDFF, e sa sagai sara tiko kina vakakaukauwa me wali na dredre ni kena dau gadrevi na ilavo me tekivutaki kina na noda sasaga na itaukei ena teitei kei na cicivaki bisinisi. Keitou sega ni solia wale tiko ga na misini ni cakacaka, keitou sa vakarautaka tale tiko ga vakakina na nodra bula na muri keda tiko mai.

Na TDFF e dua na iwalewale ni soli veivuke vakailavo vei ira na itaukei ni qele ka na solia na galala vei ira na itaukei ni qele me ra taukena tale ga na veibisinisi tale eso.■

O ira na lewe ni ilakolako ki na Matanitu o Papua ni Kini ena dua na nodra bose mai kea

Sikovi na Matanitu o Papua Niu Kini

Emarautaka sara vakalevu na Matabose ni Qele Maroroi ena nona laki veitomanani yani ki Papua Niu Kini ena dua na ilakolako ni Matanitu ka bau wili tale tu ga kina na Matabose.

Era liutaka tiko na ilakolako oqo na Turaga na iVukevuke ni Paraiminisita o Manoa Kamikamica ka kena inaki wale ga oya me laki laurai ka vulici mai kina eso na ka ena rawa ni tou mai vakamurimuria e Viti me vakatoroicaketaki kina na bula noda vakabisinisi.

Mai na Matabose ni Qele

Maroroi eratou a matataka na TLTB o Solomone Nata na Vunilewa ni Matabose kei rau na nona lewe ni ilakolako o Senimili Raburogo kei Samu Newa. E tukuni ni oqo e dua na ilakolako bibi baleta ni levu sara na kila-ka ena vuku ni kena vakayagataki na iyau bula wili kina na qele e laki kau mai kina.

Ena imatai ni siga eratou a sota ena Pradeep Lal na Regional CEO ni Vodafone PNG ka a vosa tiko ena ulutaga ni cicivaki bisinisi kei na vakatubuilavo ena tabana ni bula, kakana kei na teitei. O Pradeep Panda

mai na CPL Group (e dua na kabani ka tauyavutaka o Sir Mahesh Patel) e a vosa ena iyaya ni bula ena veisiga kei na vakatubuilavo. A vakaitavi tale ga o Clarence Hoot na iliuliu ni kabani na Investment Promotion Authority PNG, ka vosa tiko vakabibi ena ulutaga ni ririko vakabisinisi kei na tubu vakabisinisi. O Business Advantage International e a vakaitavi ena ulutaga ni bula vakailavo kei na cava soti e rawa ni caka me tosoi kina e dua na kabani. E a bau vakaitavi tale ga o Michael Nacola, na Manidia Liu ni BSP Life, ka vosa sara tiko vakabibi ena iwalewale vovou

ni cicivaki bisinisi ena gauna oqo kei na toso ni bisinisi ena Pasifika.

E kaya o Kamikamica ni oqo e dua na veisiko vinaka duadua me vaka ni ra tiko tale ga kina na itaukei ni qele mai Motu kei Kaitapu.

E sa laki vakaukauwataki sara tale ga na veivoli ena Matanitu e rua vakauasivi ena veika baleti ira na itaukei ni qele e Viti. Na qele lala e rawa ni caka me qaravi kina na teitei, laveta cake na ivakatagedegede ni kakana ka vakavinakataka sara tale ga na noda bula raraba. ■

Varavu Subdivision mai Ba

Marautaki tiko na veivakatoroicaketaki mai Varavu, Ba

Esa toso sara tiko vakagumatua na Matabose ni Qele Maroroi me vaqara yani eso na iwalewale vou ni veiqaravi me rawa ni ra vakila na itaukei ni qele na vinaka ni kena taukeni na nodra qele.

E dua vei ira oqo na kena vidaividai na qele mai Varavu ena loma ni yasana o Ba; e dua na veivakatoroicaketaki ka vakailavotaka ga na Matabose. Oqo e dua na qele ena loma ni Tokatoka o Masekonalagi, Mataqali Yasawa ena loma ni koro o Sorokoba.

E tiko ena loma ni veivakatoroicaketaki oqo e 26 na qele ni tara vale rauta ni 9.75 na eka na levu taucoko ni qele. E dua na tiki ni qele e tiko kina e 800 ki na 1000 na sikuwea mita.

Ena gauna oqo e rauta ni 90 na pasede ni cakacaka sa qaravi rawa ka ra sa marautaka sara tiko na itaukei ni qele ena gauna oqo na cakacaka levu sa mai qaravi rawa me baleta na nodra tiko vinaka na lewe ni tokatoka.■

Tauci na vua ni maroroi lavo ni Mataqali Nayavulagilagi

E ratou marautaka sara vakalevu na tolu na itokatoka ena loma ni Mataqali o Nayavulagilagi ena koro o Draiba mai Navosa ena nodratou sa mai maroroya rawa na nodratou ilavo ni lisi me qaravi kina eso na nodratou ituvatuva ni veivakatoroicaketaki.

Na qele ni mataqali oqo e qaravi tiko kina na musu ni kau na vaivai ka sa dau maroroya tu na TLTB na kena ivakayaga (timber royalty) me yacova ni sa mai rawa oqo na isau ni rua na katavila ni teitei (tractor).

E sega ni ratou wasea vakatautauvata na lewe ni mataqali na kena ilavo ka ratou sa maroroya rawa oqo e sivia ni \$100,000 ka sa nanumi me sa liu taumada

mai e rua na katavila me baleti rau na itokatoka o Nayavulagilagi kei Lokuvura.

Esa toso tale ga na ituvatuva vou oqo me sa qaravi na teitei me rawa mai kina vakalevu na ilavo (commercial farming).

E kaya na Vunilewa o Solomone Nata ni oqo e dua na ivakaraitaki vinaka ni rawa ni da maroroya tale ga na noda ilavo ni lisi me qaravi kina eso na veivakatoroicaketaki vakaoqo me rawa ni laveti keda tale yani kina dua tale na itagede e cake.

E sa ivakadinadina tale tiko ga ni sasaga esa toso tiko kina na Matabose ena nodra vakaiyautaki vakavinaka na itaukei ni qele me rawati

vinaka kina na bula ni kua kei na veigauna muri mai.

E kaya o Waisea Culanuku ni sa dau matau tu ga vei ira na kena vakayagataki na ise kei na mataiva ia oqo e sa veisautaka sara ga na nodra rai.

"Keimami vakavinavinaka vua na Matabose vakauasivi vei ira na neimami qase ena nodra a nanuma me sogo tu mai na kena wasei na neimami ilavo ka keimami sa mai vakadinadinataka tu oqo na kena vinaka.

Veivakararamataki ni dinau mai Nausori

Vakalutumi sobu na dinau ena \$9.6 na milioni ena loma ni ono na vula

E sa mai vakalutuka tale na Matabose ni Qele Maroroi na dinau ni lisi ena qele vaka-itauei mai na \$31.6 na milioni ka toka mai na imatai ni siga ni Janueri ki na \$22 na milioni ni mai cava na vula o Jiune ena yabaki oqo (2025).

Oqo e rauta tiko ni \$9.6 na milioni taucoko na ilavo qaga ka sega tu ni bau kumuni mai ena gauna e dodonu me ra dui sauma mai kina na itaukei ni vei lisi ena

veivanua eso e Viti.

Oqo e dua na isausau vinaka me vaka ni sa yacova na Matabose na 30.4 na pasede na lutu ni dinau taucoko ena kena itukutuku vakailavo ena yabaki oqo. Ka sa kena ibalebale ni sa rawa me na vakadrodroi tale ga yani vakavinaka vei ira na itaukei ni qele na veika e dodonu me nodra.

Na veika sa rawa oqo e ivakadinadina ni sasaga ka

tuvai vakamatau mai ena dua na gauna wili kina na kena musu na wai kei na livaliva ka so e ra vagalalataki sara ga mai na nodra lisi ke ra sega ni sauma tiko vakavinaka na kena ivakacavacava.

Esa kacivaki tiko ga yani na kerekere ni Matabose me saumi mai na dinau vakabibi vei ira e sa tu dede tu ka sega ni saumi.

Ke sega e sa na:

- Kerei na Mataveilewai me vakarota mai na musu ni wai kei na livaliva,
- Kerei na Mataveilewai me sa na vagalalataki o ira na lisi mai na nodra tiki ni qele.

E sa tu vakarau tale ga na Matabose me veitalanoa kei ira era dinau tu ena kena saumi mai vakalalai na nodra dinau.■

Toso na veivakatoroicaketaki ena va na koro ka kovuta na Mataqali o Vatuba

Marautaka na Mataqali O Vatuba na Veivakaduavatataki ni Matabose

Na Mataqali o Vatuba era itaukei ni qele e Monasavu, na vanua ka dabe tiko kina na ivakaso ni wai levu duadua e Viti ka qaqia tiko na livaliva e Viti Levu.

Ena 2024 era sa duavata kina na lewe 1000 vakacaca na lewe ni mataqali ena loma ni koro se itikotiko e Rewasau, Nasiriti, Naqelewai kei Savusavu ena tikina o Nabobuco e Naitasiri me sa sogo na nodra ilavo ka dau wasei tiko vakatautauvata (Equal Rent Distribution) me qaravi kina eso na veika me yaga raraba ki vei ira.

E kaya o Apisai Namotokalou e dua vei iratou na mata (se trustees) ni Mataqali ni sa oti oqo e 40 vakacaca na yabaki era sega tu ni vakila vakavinaka sara na yaga ni lavo ni lisi mai Monasavu me yacova mai na yabaki sa oti ni sa gole yani na vakaillesilesi ni TLTB ena

kena laki veivosakitaki na kena rawa ni vakayagataki vakavinaka na ilavo ni lisi oqo.

Ena macawa sa oti esa mai vakadonuya kina na Matabose ni Qele Maroroi e \$64,000 na ilavo ni Mataqali o Vatuba me qaravi kina eso na ituvatuva ni veivakatoroicaketaki me vaka na:

- \$21,000 na ivakaoti ni sau ni olo ni koro o Rewasau me saumi vakadodonu ki vei Vinod Patel (Home & Living);
- \$29,000 isau ni duru paini mai vei Vinod Patel (Home & Living) me bai ni olo mai Savusavu;
- \$5,000 me na biu ki na tobu ni Mataqali Vatuba ena Fijian Holdings Unit Trust.
- \$8,000 me vakavinakataki kina na paipo ni wai, soli

ni yasana kei na isau ni tamata cakacaka ena kea qaravi na veivakatoroicaketaki ena gadrevi ena loma ni koro.

Ena gauna oqo e taura tiko na mataqali e rauta ni \$53,000 na ilavo ni lisi ena veiyabaki ia na ilavo e a mai vakayagataki ena yabaki oqo e rauta tiko ni \$85,000 na ilavo ni mataqali ka vakatubutaki tu ena loma ni Matabose.

E kaya o Namotokalou ni sa tiko tale ga na ituvatuva ena kena qaravi vakaoti na sala sime (footpath) ena va na koro ka vaka kina na kena tara na nodra vale na iLiuli ni Yavusa.

“Sa dua na ka na neimami marau ni keimami sa qai kila na dredre ni kena vakadodonutaki na veika e sa vatauca mai na Veitarogi Vanua ka sa dodonu ga me

keimami cakacakavata ka veilomanitaka ga na veika e sa rawa mai na qele me vaka ga ni keimami sa mai volai vata tu.”

“Keimami sa taleitaka sara vakalevu na nodra dau siko yani na vakaillesilesi ni Matabose ni keimami kila ni sa yaga tiko na veika keimami mai navuca vata tiko me baleti keimami kece na lewe ni Mataqali vakauasivi vei ira na luvei Vatuba ena veisiga ni mataka,” e tomana o Namotokula ka kaya.

Ena gauna oqo e sa sasaga sara tiko vakaukauwa na TLTB me ra vakaramaramataki vakavinaka na itaukei ni qele me rawa ni ra cakava eso na vakatulewa me vinaka kina na vanua kei na kena veiwekani vakauasivi vei ira na luveda era muri tiko mai.■

Na lisi 999 na Yabaki mai Toko

Evia veivakamatatataki na Matabose ni Qele Maroroi ena vuku ni lisi ka 999 tu na yabaki na kena balavu vei ira na itaukei ni qele.

E dina ni sa rogo tiko mai na nodra kauwai tiko eso na ena vuku ni kena sa laki qarai na lewa ni mataveilewai me wali kina na leqa oqo.

Ena lomakudrukudru oqori

e basika tiko kina e dua na taro “e tiko beka na kaukauwa vakalawa kina Matabose ni Qele Maroroi me vakasuka na nodra lisi o ira era sa dabe tiko ena dela ni qele oqori”.

Ena veiuliutaki ni Matabose o koya e tiko vu ana lewa vakalawa me baleta na qele kece vaka-iTaukei wili kina na qele oqo mai Toko, ena saga toka ga na gaunisala malumu me wali kina na

Ileqa ni vica vata na yabaki sa oti me vinaka kece vei keda. E a biu tale ga ena niusiveva ni sa via mai bokoca tiko o TLTB na lisi oqo mai Toko; na ka ga e gadrevi me tukuni ni gagadre tiko ga nei TLTB me veitalanoataka vakavinaka na kena wali na veibataki tiko ni lisi mai vei ira era sa

dabe tu ena dela ni qele ena gauna oqo kei TLTB. Na veika oqo e sa tiko ena Mataveilewai ka sa na dredre toka me da veitalanoataka e taudaku me vaka ni sa tiko oti tiko na kena gauniasala vakalawa ka sa laki biu toka kina ena gauna oqo ena loma ni mataveilewai me

vakatulewa kina.

Na veika eso e cauraki tiko ena niusiveva ni sa tarovi o TLTB me kakua ni tara na qele mai Toko e sega ni dina.

E sega tale ni nona inaki na Matabose me cemuria se tarova e dua mai na kena

lisitaki se vakayagataka na qele mai Toko; e gadrevi ga me vakadodonutaki na kena itukutuku taucoko me rawa ni vakadrodroi yani vei iratou na itaukei ni qele na veika dina ga e dodonu me ratou saumi kina ena kena vakayagataki tiko ni nodratou qele.■

Vunitavola Subdivision, Tailevu

Toso Vinaka na Veivakatoroicaketaki mai Vunitavola

Esa voleka sara ni mai vakacavari vakavinaka na veivakatoroicaketaki ena qele ni taravale (residential subdivision) mai Vunitavola, Tailevu.

E sa vakadeitaki mai ni sa vo toka ga e rauta ni 10 na pasede ni cakacaka e gadrevi ka ni oqo e dua vei ira na imatai ni cakacaka levu vakaoqo me qarava na Matabose ni vakatauvatani

kei na nona dau soli lisi tu ga ka sega sara ni dau caka tu vakavinaka.

Ena kena oqo mai Vunitavola e tiko kina e 24 na tiki ni qele ni tara vale kei na rua na tiki ni qele ni cicivaki bisinisi:

- era sa na tiko kece kina na veika ena gadrevi ni bera ni tara e dua na vale.
- gaunisala vinaka

- tiko kina na wai kei na livaliva
- Soveyataki oti
- Na kena isau taucoko e \$1.76 na milioni

Oqo e dua na vanua ka a loga tu ni raiasi ena dua na gauna sa qai veitalanoataka me vakatoroicaketaki mai vei iratou na mataqali o Vunitavola ena koro o Maumi mai Dravo, Tailevu kei TLTB.

Na vanua qo sa qai bulu oti ena 16,000 na kupiti na qele me vakaukauwataka na qele kei na vatu era.

Na gagadre ga e a tiko kina oya me vakayagataka na qele me rawa ni ratou marautaka na itaukei ni qele na veika ena rawa mai kina ka sa ivakadinadina ni cakacakavata kei na veilomani.■

Na Veidinadinati me Baleta na iWalewale Vou ni Kere iLavo

Edua na tiki ni vei qaravi vou ni Matabose ni Qele Maroroi oya na kena sa tekivu me ra vukei vakailavo na itaukei ni qele me ra vakatoroicaketaka ga na nodra qele ia ke ra vinakata na veivuke vakailavo e sa na rawa tale ga ni solia na veivuke vakailavo o TLTB.

Oqo e dua na itavi vou ni Matabose ena ruku ni kena porokaramu ka kilai tiko ena gauna oqo na Taukei Development Fund Facility (TDFF).

Ia me vaka ga ni sa tiko na veika vakamonalivaliva se komipiuta me qarava sara vakavinaka na kena maroroi na nodra itukutuku o ira era sa kerea mai na ilavo mai na

Matabose esa dodonu ga me tiko e dua na kena iwalewale vinaka vakamisini ka kilai na "loan management system".

Oqo na vanua e curu mai kina e dua na kabani ga vakaitaukei na Software Factory Ltd me ciqoma na kerekere, ka maroroya tale ga na itukutuku matailalai me baleta na ilavo, o koya e kerea mai kei na kena sausaumi ena veigauna eso e lavaki kina.

Ena gauna oqo e rauta ni ra lewe 60 taucoko na itaukei se itokatoka/mataqali/yavusa era sa vukei ena veivuke vakailavo oqo; ka me ra sauma lesu mai kei na 2.5 ga na pasede na kena tubu.

E kaya na Vunilewa o Solomone Nata ni sa dodonu ga me tiko e dua na kena iwalewale vinaka me vakarawarawataka tale ga na vei qaravi ka me kakua ni dua na itukutuku ni dua na kerekere se soli ni ilavo e lutu cala mai na kena vei waseyaki yani na ilavo kei na sausaumi lesu mai.

Na yaca ni walewale vou oqo oya na LoanWorksNGX ka

na vakatulewataka tiko ga o kena itaukei o Semi Tukana na kena cakacakataki ka vakacavari sara yani vakavinaka.

E kaya o Tukana ni marautaka sara vakalevu na kena soli vei iratou na cakacaka bibi oqo baleta ni ratou sa bau rawa tale ga ni cau ena nodra vukei na kawa itaukei ena nodra sasaga raraba ni bula vakailavo.■

Ratou ciqoma na Tokatoka Namara na nodratou lori mai vua nana Vunilewa o Solomone Nata

Toso na bisinisi ni Tokatoka Namara

Nai tokatoka o Namara ena koro o Moala, Sikituru, Nadi e dua vei ira e sa vakadinadinataka tiko na vinaka ni Taukei Development Fund Facility (TDFF) ena nodratou volia e dua na mini van me baleta na nodra vakaleleci tiko na gonevuli ena veimataka kei na veiyakavi.

E a vakarautaki na isau ni mini van oqo mai na TDFF ka soli kina e \$94,500 mai na Matabose ni Qele Maroroi. Me vaka ni sa cici rawa tiko e vica nodratou bisinisi, sa rawarawa sara kina vei iratou me ratou kere mai na TDFF ena loma ni Matabose me dolava e dua tale na kautiba ni rawa ilavo.

Na mini van oqo e sa kabi oti tu mai kina na kena "LM" ka sa tiko tale ga na vakavodoka ena veisiga. E kaya o Levani Namoto e dua na lewe ni tokatoka ni ratou marautaka sara vakalevu na tiki ni vei qaravi vou ni TLTB ka soli tiko kina vakadinau na ilavo me vukei keda na itaukei vakausivi ni

dau derdre tu me da kerei lavo mai na baqe.

E kaya na Vunilewa ni Matabose o Solomone Nata ni sa laurai sara tiko ga mai vakatotolo na veika e gadrevi me veisau na vakasama; ka tekivu me da tadolova yani na buturara ni bisinisi.

Valenivolavola ni Matabose ni Qele Maroroi ni Taukei

Head Office & Central Eastern Region
Level 2, TLTB Building
431 Victoria Parade
GPO Box 116, Suva
T: (679) 331 2733
F: (679) 331 2736

Nausori Office (CE Sub Region)
Level 2,
Jiwanbhai Complex Ross Street,
Nausori.
T: (679) 347 7315
M: (679) 999 7293

Korovou Office (CE Sub Region)
1st Floor,
Waimaro Circuit Building,
Korovou Town
T: (679) 343 0132
M: 998 4519
M: 893 7809

South Western Region
Leve11,
Airport Central Complex, Namaka
Private Mail Bag, Nadi Airport
T: (679) 672 3771
F: (679) 672 3229

Sigatoka Office (SW Sub Region)
1st Floor, Keasuna Complex,
Sigatoka Town
T: (679) 650 0696
F: (679) 998 5905

Northern Region
Leve1, TISI Sangam Building
Nasekula Road
PO Box 32, Labasa Town
T: (679) 881 1122
F: (679) 881 8748

Savusavu Office (NTH Sub Region)
1st Floor, Planters House,
Savusavu Town
T: (679) 828 0797
M: (679) 998 8364

North Western Region
Lot 1 Vaqalo St., Taukei Plaza Dua
PO Box 73, Lautoka
T: (679) 666 1744
F: (679) 665 1254

Rakiraki Office (NW Sub Region)
Shop 1, George Shiu Raj Bldg
FSC Road, Rakiraki Town
T: (679) 669 4120
M: (679) 998 4518

Ba Office (NW Sub Region)
1st Floor, Tower Building,
Ganga Singh St, Ba Town
M: 998 4505
M: 998 8558

